10 2011

Молекулярний бунт

Gerald Raunig

Переклад з англійської Анни Кравець

17 вересня 2011 року. Демонстрація проходить маршем по нижньому Мангеттену, вибираючи місцем призначення для свого дрейфу[i] маленький парк біля величезного будівельного майданчика Всесвітнього центру торгівлі. Парк Цукотті був раніше громадською площею, котру тепер приватизували – вона належить будівельній корпорації з нерухомості Brookfield Properties і названа на честь її директора, Джона Цукотті. Втім, на старих картах фінансового району це місце має іншу назву – площа Свободи (Liberty Plaza). Протестувальники вирішили зайняти саме цю територію не через універсалістське звернення до поняття свободи, а радше тому, що хотіли налаштувати наступний компонент тієї абстрактної рухомої машини, що прокреслювала свої лінії польоту протягом усього року, особливо у Середземноморському регіоні. А найбільш інтенсивною лінією Арабської весни була, мабуть, єгипетська її частина з центром на площі Тагрір – «місці Свободи». Навмисно займаючи ще одне місце свободи окрай Волл-Стріт,

прекаризовані[ii] «окупанти» мали на меті не лише розірвати потік підпорядкованої детериторіалізації[iii], що проходить крізь глобальний фінансовий центр, але й перейняти ті практики, за допомогою яких сучасні активізми де- і ретериторіалізують свій час, свої спільноти та життя по-новому.

У своєму останньому курсі «Мужність правди»[1] Мішель Фуко розглядає скандальне життя кініків, до яких він застосовував яскравий термін «філософський активізм»[2]. У нього не було наміру ані приписати діяльності філософів привілейовану позицію, ані, тим більше, звести активізм до пізнавальної здатності. Радше філософ-кінік виступив тлом для узагальненої форми активізму, що полягає у змінюванні світу, у винайденні світів наново. Для пізнього Фуко філософський активізм був «активізмом у світі й проти світу».

Філософ-кінік – це насамперед зразкова, анекдотична, майже міфічна фігура Діогена. Він не має постійного мешкання, живе переважно у діжці, провадить своє життя цілком публічно й скандально (аж до привселюдної мастурбації), практикує паресію – спосіб висловлювати усе, навіть якщо це пов’язано з великим ризиком, що у кінізмі належить до мистецтва існування у дискурсі правди. Фуко, прямуючи до «історії життя як можливої краси», розміщує цей давньогрецький кінізм у засновках до усієї

генеалогії скандальних, непокірливих форм життя, схильних до самоформування. Фуко вбачає історичні актуалізації кінічного активізму в середньовічних рухах єретичних меншин, політичних революціях модерну, а також – почасти неочікувано – у способі життя художника дев'ятнадцятого століття. Й тут я додав би до фукіанської генеалогії нові активізми двадцять першого століття: антиглобалістський рух, соціальні форуми, антирасистські табори «без кордонів», квір-феміністський активізм, транснаціональні бунти мігрантів, першотравневі рухи прекаризованих. З минулого року ці нові форми активізму стали значно інтенсивнішими в Середземноморському регіоні: від хвилі захоплення університетів до революцій Арабської весни та захоплення центральних площ у Греції, Іспанії та Ізраїлі. Денні сидячі страйки на площі Касба в Тунісі, акампади[iv] на площі Пуерта дель Соль у Мадриді, намети на бульварі Ротшильда в Тель-Авіві. Можна довго говорити про те, що є спільного між цими новими формами активізму. Усі вони відбуваються у формі захоплення реальних місць і стосуються боротьби проти прекаризації, надмірної конкуренції, спрямованості сучасного виробництва, що позбувається репрезентації, спричиняючи ланцюг транснаціонального соціального спротиву. Проте є три специфічні вектори, у яких ці активізми відкривають нову територію: пошук нових форм життя, організаційні форми, що передбачають

радикальне включення, та наполегливість у перепривласненні часу.

1. **Винайдення нових форм життя**

Коли Фуко у своїй генеалогії кінізму ставить поряд мистецтво та революції, йому йдеться не про класичну естетику чи екзистенціалістську мистецьку теорію. Його радше цікавить мистецтво, «здатне створити таку форму існування, що пориває з рештою форм»[3], форму, що кшталтує, створює себе наново – «естетику існування». Естетика як етика, створення нових модусів суб'єктивації та нових форм (спів)життя, існування як естетичний об'єкт, життя як красивий твір. Цей етико-естетичний аспект кшталтування життя в жодному разі не має трактуватись як індивідуалістична стилізація: незважаючи на те, що дендизм та екзистенціалізм, безумовно, також належать до генеалогії естетики існування, цей термін не відсилає до естетизації мистецького існування. Натомість, приклади Фуко спрямовані на взаємини обміну, а не на чисте й автономне встановлення самототожності. Кшталтування життя як співжиття проходить на мікро- та макрофізичному рівнях, у формуванні індивідуального тіла, соціальних відносин. У своїй лекції Фуко недвозначно говорить про це: «Засновуючи аналіз кінізму на індивідуалізмі, ми все ж таки ризикуємо випустити те, що, на мою думку, є одним з основних [його] вимірів, а саме

проблему встановлення відносин між формами існування та маніфестацією правди, що лежить в основі кінізму»[4]. Філософський активізм полягає не у зразковому житті філософа чи митця поза будь-якими відносинами, на краю світу. Кініки живуть посеред світу, в опозиції до нього, із горизонтом іншого світу; за словами Фуко, вони «створили цю інакшість іншого життя не просто як вибір іншого, щасливого і суверенного життя, але і як практику активізму, на обрії якого вони бачать інший світ».[5]

Таке розуміння іншого життя, що уможливлює інший світ, якнайбільше стосується колективного кінізму, чи, точніше, молекулярного[v] кінізму сьогоднішнього нового активізму. Такий рід молекулярного кінізму передбачає не центральну фігуру окремого філософа, художника-денді, або активіста-екзистенціаліста, а радше обмін стосунків між сингулярностями, що випробовують непокірні, непідлеглі, продуктивні форми життя.

Якщо сьогоднішні революції сприймати не лише як молярні, як – у вузькому сенсі – політичні проекти, але також як молекулярні революції, тоді естетика існування посідає своє місце поряд із політичним проектом як «неперервна і постійно оновлювана робота з кшталтування [життя]»[6], життя разом. Сучасне поняття молекулярної революції передбачає не лише етико-естетичний рівень перетворення життя на

краще, але й становлення форм співжиття на трансконтинентальному рівні. Мікромашини, які у своїй сингулярній ситуативності кшталтують непокірні способи існування та суб'єктивації, розвивають мистецтво існування та техніки життя, а також транслокально розсіяні глобальні абстрактні машини. Молекулярна революція також передбачає «етичну революцію», заклик до якої міститься наприкінці маніфесту іспанських активістів руху 15-го травня (M-15)[vi]. Та множинність, що, починаючи з 15-го травня 2011 року, захопила чимало головних площ Іспанії, не була особливо зацікавлена в завоюванні символічного простору та привернення уваги медіа. Перебуваючи на окупованих площах, активісти цього руху апропріюють, привласнюють їх, хоча й знають, що перебуватимуть там лише протягом обмеженого часу. Цей час, однак, є вирішальним – час зібрань та соціальний час життя разом, проживання і ночівлі на захоплених площах. Їхня нова етико-естетична парадигма шукає революції у кшталтуванні їхніх власних життів, їхнього співжиття. Заклик до етичної революції, отже, не є ані вимогою інших, кращих політиків, і навіть не очевидною вимогою відмови від корумпованої політики як такої. Натомість це вимога до себе самих, заклик до глибинних змін, до виробництва некорисливих машинних модусів життя, непокірної діяльності, неконформних форм співжиття.

2. Винайдення нових способів організації

Те, що сьогоднішній активізм виступає проти однобічної «молярної» процедури, не означає, що він нехтує перспективою організації та ретериторіалізації. Але розподілення часу і простору знаходить свої молекулярні процедури. Молекулярні способи організації не є органічними, радше – органічно-продуктивними, не центрованими навколо репрезентації, а нерепрезентаційними, не ієрархічно розподіленими, а радикально інклюзивними. Молекулярність не зосереджується на захопленні державної влади, а діє у порах повсякдення, на молекулярному рівні форм життя. Молярна організація постає як прокреслювана ретериторіалізація, зосереджуючи боротьбу навколо основної проблеми або суперечності, на певній задачі. У молекулярному світі розсіювання та множинності потрібна інша форма ретериторіалізації – інклюзивна й трансверсальна, що лежить по той бік індивідуальних чи колективних привілеїв. Трансверсальність означає, що рухи ретериторіалізації та детериторіалізації не переслідують конкретних цілей, не женуться за встановленням та закріпленням привілеїв. Вони натомість розгладжують та розтягують території, проходячи крізь них. Спеціальні права кожної окремої сингулярності діаметрально протилежні

будь-яким індивідуальним чи колективним привілеям. Проте ці спеціальні права існують тільки там, де кожна сингулярність має змогу сповна проживати власну осібність та випробовувати свою форму зв'язку, розподіляти власний час. Немає привілейованої позиції для інтелектуалів, для мистецтва чи активізму. Молекулярна боротьба – це боротьба, що постає мимохіть і шириться через непередбачуване до непередбачуваного. Перед молекулярною організацією не поставлено жодної основної задачі.

Філософ-кінік – це антикороль. Філософський активізм не відбувається у формі сект, спільнот, у форматі малих кількостей. У кінізмі взагалі немає спільноти; кінічна форма філософського активізму, за Фуко, полягає «у відкритості як такій, тобто активізм адресований абсолютно всім»[7]. Така відкритість постає з практик нового молекулярного активізму. В мові активістів вона ставить радикальне включення у центр зібрань, дискусій та дій. Активізм адресований абсолютно всім», проте діє не універсально, а трансверсивно, як, наприклад, наметовий табір на бульварі Ротшильда у Тель-Авіві, що спричинив на початку вересня 2011 року найбільшу демонстрацію за соціальну справедливість в історії Ізраїлю. Радикальне включення тут означатиме насамперед встановлення відкритого осередку, в якому право на місце проживання для кожного є не лише вимогою,

але й одразу розігрується через протест. Встановлення наметів, зібрання, дискусії вже є живими прикладами радикального включення та трансверсивності руху.

У випадку руху #occupy wallstreet тенденція до радикального включення очевидна насамперед у винайденні та поширенні загальної асамблеї. Йдеться не про «загальні збори» у звичайному сенсі, а радше про трансверсивні зібрання сингулярностей, котрі оновлюють низовий демократичний досвід антиглобалізаційного руху та соціальних форумів, привносячи туди форму полівокальності – приміром, майже випадкове, вимушене винайдення «живого мікрофону». Оскільки поліція забороняє протестувальникам використовувати мікрофони, мегафони та інші технічні засоби, вони починають повторювати кожне речення промовця хором. Функціональність цього повторення полягає, перш за все, у тому, що промова стає доступною для вух сотень людей на вулиці. Втім, хор у ролі посилення звуку не є ані цілком нейтральним засобом передачі, ані ейфорійною згодою зі сказаним. Часом стається так, що хор, чий голос повторює певне послання, виявляється радикально багатоголосим та розділеним: один голос підтримує слова доповідача жестикуляцією, другий виявляє незгоду, а третій відвертається від промовця, щоб краще передати його послання решті слухачів.

3. Продуктивне перепривласнення часу

Подібно до того, як філософ-кінік шукає скандалу в бридкій прозорості свого життя, нові активізми говорять за себе тим, що буквально ловлять на слові порожню обіцянку «публічного простору». Це – практикування в найбільш видимому форматі ненормативних способів суб'єктивації; вправляння не лише у наготі, бездомності та розбещеності кініків, а здебільшого у грі з парадоксом публічного: громадського простору не існує, а надто ж у рівних площинах міських центрів – чи це туристичні не-місця Пуерта дель Соль або бульвару Ротшильда, чи то приватизована ділянка парку Цукотті, чи захаращена транспортом площа Тагрір. Однак (або саме тому) новий активізм захоплює центральні площі, перетворюючи їх на спільний простір – як парадоксальна провокація нормативності та стандартизації. Окрім цієї ретериторіалізації, характеристикою способів протестних дій є насамперед перепривласнення часу. Посеред нервової поліритмічності прекаризованого життя, серед мішанини керованості й меланхолії, вони витворюють надлишок, у цій підпорядкованості вони створюють бажання не бути підпорядкованими у такий спосіб. Серед поспіху й позачасовості прекаризовані бунтівники наполягають на іншому типі часових відносин. Зібрання розрізає час в очікуванні:

розтягуючи життя, проживання, спання на площах, вони намацують шлях до зародження форми нового спротиву – молекулярного бунту.

Окупанти з усією серйозністю сприймають час та простір – облаштування, прокреслення, розтягування та використання часу для довгих, наполегливих дискусій, для перебування в цьому місці, вироблення нового повсякдення, дарма що на короткий проміжок часу. У безмежному за інших умов повсякденні молекулярний бунт виробляє ці нові маленькі тривалості повсякдення. Втім, його встановлення спершу потребує розриву із підпорядкованою детериторіалізацією машинного капіталізму. Молекулярний бунт – це і тяглість, і розрив. Це не вихід, не втеча з цього світу, не тайм-аут. Молекулярний бунт – це пролом у часовому режимі підпорядкованої детериторіалізації, у якій ми пливемо, здійснений для випробовування нових способів життя, нових форм організації, нових часових відносин. Це вже боротьба не за скорочення робочого часу, а радше за цілком нове розкреслення часу загалом. Машинному капіталізму тут ідеться про ціле, про тотальність часу, його повне привласнення. Молекулярний бунт бореться за його реапропріацію, поступове прокреслення, проміжок за проміжком. Нові «Вобблісс» з «Індустріальних робітників світу» перетворяться на «Винахідливих робітників світу»[vii] – гігантську індустрію, що потягне за собою все, при цьому не підкоряючись рабській

детериторіалізації, і в той же час несучи ретериторіалізацію як рефрен продуктивності небезпечного класу, що вже не дозволить красти у себе час.

Цей текст було презентовано *23* вересня *2011* року як доповідь на саміті «Креативний час», що проходив у *Skirball Center for the Performing Arts* Нью-Йоркського університету.

Текст опубліковано в третьому числі української версії часопису "Політична критика".

[1] Foucault, Michel, *The Courage of Truth*, trans. Graham Burchell, London: Palgrave Macmillan, 2011.

[2] Оригінальний французький термін «militantisme» (фр. – войовничість; активність – прим. пер.) перекладений в англійській версії курсу як «войовничість».

[3] Foucault, *The Courage of Truth*, p. 187.

[4] Ibid., p. 284.

[5] Ibid., p. 287.

[6] Ibid., p. 162.

[7] Foucault, *The Courage of Truth*, p. 284.

[i] Dérive (від фр. – дрейф, бродіння) у практиці ситуаціоністів – неспланованe пересування міським простором. – Тут і далі прим. ред.

[ii] Прекаризація – впровадження нестабільної форми зайнятості (здебільшого – з вільним графіком, низькою оплатою праці та без соціальних гарантій), характерне для пізньокапіталістичних суспільств.

[iii] Детериторіалізація – поняття філософії Дельоза і Ґваттарі, що відсилає до зняття опозицій між центром і периферією, поверхнею і глибиною, зовнішнім і внутрішнім. Ретериторіалізація, відповідно, позначає відновлення територіальних розрізнень у соціальному середовищі.

[iv] Acampada (ісп.) – наметовий табір.

[v] Розрізнення молекулярного та молярного рівнів організації реальності розроблене у шизоаналітичній моделі Дельоза і Ґваттарі. На молекулярному мікрорівні існують одиничні неінтегровані сингулярності, «машини бажання», тоді як на молярному макрорівні відбувається інтеграція на рівні соціальних структур.

[vi] Рух 15-го травня (також знаний як «рух обурених») – серія протестів, які розпочалися 2011-го року в Іспанії з вимогою радикальної зміни політичної системи.

[vii] Wobblies – неформальна назва міжнародної профспілки «Індустріальні робітники світу». Автор обігрує її англійську назву: Industrial Workers of the World – Industrious Workers of the World.